

## Η ΝΔ και οι κυβερνήσεις Σημίτη

### Γενική αποτίμηση

Καθ' όλη την διάρκεια της οκταετίας η πολιτική της ΝΔ χαρακτηρίζεται από την παντελή απουσία στρατηγικής και σχεδίου και από την έλλειψη πρωτοβουλιών ακόμα και στο τακτικό επίπεδο. Η πολιτική του «ώριμου φρούτου» δεν ήταν προϊόν επεξεργασίας αλλά αναγκαστική επιλογή. Η αδυναμία άσκησης από μέρους της δομικής αντιπολίτευσης -που μεταφράζεται σήμερα σε αδυναμία εφαρμογής κυβερνητικού σχεδίου- ήταν επίσης αναγκαστική επιλογή, απότοκος του στρατηγικού κενού.

Η στρατηγική του προοδευτικού εκσυγχρονισμού και της συγκρότησης ενός νέου συνασπισμού εξουσίας από τα δυναμικά μεσαία στρώματα και τον κόσμο της εργασίας που με σαφήνεια μετά το 1996 προώθησε το ΠΑΣΟΚ ηγεμόνευσε πλήρως όλο το υπό εξέταση διάστημα και αποσταθεροποίησε τις κοινωνικές αναφορές της ΝΔ στον λεγόμενο μεσαίο χώρο ενώ την υποχρέωσε σε ένα συνεχή μετεωρισμό ανάμεσα στη λαϊκή και την πιο φιλελεύθερη δεξιά . Έτσι το ΠΑΣΟΚ, ως ηγετική έκφραση, αποδείχθηκε ανοικτό στην νεωτερικότητα και στην κατανόηση των θετικών πλευρών της παγκοσμιοποίησης ενώ η ΝΔ αντέδρασε φοβικά, αμήχανα και με εμφανή ροπή προς αντιλήψεις εθνικής περιχαράκωσης και προστατευτισμού. Η πρόσφατη εκλογική της ενίσχυση στα μεσαία στρώματα που της έδωσε και την εκλογική νίκη είναι αποτέλεσμα αδυναμίας του ίδιου του ΠΑΣΟΚ να υποστηρίξει και ανατροφοδοτήσει επαρκώς με ιδέες και ανθρώπους το εκσυγχρονιστικό εγχείρημα και της κόπωσης από την μακρόχρονη άσκηση της εξουσίας. Δεν προήλθε από την κεφαλαιοποίηση ενός σχεδίου, δεν δημιούργησε δυναμική και πολύ περισσότερο σταθερούς δεσμούς και γι' αυτό ήδη δοκιμάζεται η εύθραυστη και προγραμματικά ομιχλώδης πλειοψηφία της.

Στα δύο μείζονα θέματα που είναι πυλώνες της πολιτικής μιας κυβέρνησης, την οικονομία και την εξωτερική πολιτική, η ΝΔ για 8 χρόνια δεν διατύπωσε σχέδιο και πρόγραμμα. Επιδόθηκε σ' ένα «κλεφτοπόλεμο» και αντιδρούσε συστηματικά σε κάθε πρωτοβουλία του ΠΑΣΟΚ.

### Η αντίδραση της ΝΔ στην αναπροσαρμογή της εξωτερικής πολιτικής

Η ΝΔ αντέδρασε σε κάθε βήμα αναπροσαρμογής και εκσυγχρονισμού της εξωτερικής πολιτικής της χώρας. Τόσο κατά το διάστημα της προεδρίας Έβερτ όσο

και αυτό του Καραμανλή αντέδρασε στις πρωτοβουλίες του ΠΑΣΟΚ με συνθήματα εθνοκαπηλείας και παράλληλη θωπεία όλων των τάσεων απομονωτισμού. Οι άναρθρες κραυγές κατά της παγκοσμιοποίησης, οι ιερεμιάδες για τη δήθεν απώλεια της εθνικής μας ταυτότητας, η καλλιέργεια του φόβου απέναντι στον ξένο και διαφορετικό είχαν προνομιακό χώρο τη ΝΔ και αποσκοπούσαν στην καλλιέργεια μιας γενικευμένης ανασφάλειας στην ελληνικό λαό ώστε να αντιδράσει στον αναγκαίο αναπροσανατολισμό της εξωτερικής πολιτικής της χώρας. Σε μια νέα εποχή ανταγωνισμού αλλά και συνεργασίας, με την Ελλάδα μέσα στην Ενωμένη Ευρώπη η ΝΔ αρνήθηκε να εκσυγχρονίσει την πολιτική της. Στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις η ΝΔ αντιμετώπισε εξ αρχής αρνητικά την πολιτική που με σταθερά βήματα οδήγησε στο Ελσίνκι, μετέτρεψε τις διαφορές μας με την γείτονα από ελληνοτουρκικές σε ευρωτουρκικές και οδήγησε σε βελτίωση των σχέσεων των δύο χωρών.

Η ΝΔ μην έχοντας τη δυνατότητα να αντιπαραθέσει τη δική της αντιπρόταση στο ολοκληρωμένο σχέδιο αποκλιμάκωσης της έντασης, συνεχούς βελτίωσης των Ελληνοτουρκικών σχέσεων και ένταξης της Κύπρου στην Ε.Ε. με παράλληλη επιδίωξη συμβιβαστικής επίλυσης του Κυπριακού προβλήματος, προσπάθησε να τροφοδοτήσει φοβίες και να προκαλέσει συντηρητικά αντανακλαστικά. Ο κ. Έμπερτ έδωσε τον εκλογικό αγώνα το 1996 καρφιστώνοντας σημαίες στα νησιά και τις βραχονησίδες του Ανατολικού Αιγαίου. Ο Κ. Καραμανλής σε όλες τις παρεμβάσεις του χαρακτήριζε την πολιτική αυτή ως «πολιτική κατευνασμού» ενώ στελέχη πρώτης γραμμής της ΝΔ πλειοδοτούσαν χαρακτηρίζοντας την από υποχωρητική ως ενδοτική. Όλοι ανεξαιρέτως άφηναν να εννοηθεί ότι χρειάζεται μια «άλλη», μια «πιο αποφασιστική» αντιμετώπιση χωρίς ποτέ να μουν στον κόπο έστω να την περιγράψουν. Χαρακτηριστικό της στάσης της ΝΔ είναι η τοποθέτηση του Κ. Καραμανλή στη συζήτηση για τη μη εγκατάσταση των ρώσικων πυραύλων S-300 στην Κύπρο (πρακτικά Βουλής-ολομέλεια-Συνεδρίαση ΝΓ'-21 Δεκεμβρίου 1998, σελίδα 2999). Σήμερα είναι εύκολο να αντιληφθεί οποιοσδήποτε ότι επρόκειτο για εσφαλμένη απόφαση που θα δυσχέραινε την πορεία της Κύπρου προς την Ε.Ε. Τότε όμως απαιτούσε θάρρος και αγνότητα του πολιτικού κόστους η αναγκαία απαγκίστρωση. Η ΝΔ επετέθη με σφοδρότητα στην κυβέρνηση με φράσεις όπως «στέλνετε ένα μήνυμα στην διεθνή κοινότητα ότι η Ελλάδα είναι χώρα περιορισμένη κυριαρχία», «Δεν ανεχόμαστε και δεν θα ανεχτούμε ποτέ την υποχωρητικότητα και την πολιτική του κατευνασμού». Παρόμοια ήταν η στάση της ΝΔ σε όλες τις κρίσιμες καμπές με αποκορύφωμα την συμφωνία του Ελσίνκι, όπου

τώρα αποδεικνύεται ότι η αντίδρασή της δεν ήταν απλώς προϊόν της συνήθους ανέξοδης αντιπολιτευτικής της διάθεσης αλλά βαθύτερης επί της ουσίας διαφωνίας που δεν είχε το θάρρος να διατυπώσει με σαφήνεια. Η εγκατάλειψη των δεσμεύσεων που προέκυπταν από τη συμφωνία του Ελσίνκι σε συνδυασμό με την διγλωσσία της ΝΔ στο σχέδιο Ανάν έφεραν Ελλάδα και Κύπρο σε δυσμενή θέση και οδήγησαν σε απώλεια του πλεονεκτήματος της συνεχούς πρωτοβουλίας που είχε κατακτήσει η κυβέρνηση μας.

Το κλείσιμο των Βαλκανικών μετώπων, η ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε., η ακύρωση στον στενό πυρήνα της Ε.Ε., η εξαιρετικά επιτυχημένη Προεδρία της Ε.Ε. σε συνθήκες πολέμου στο Ιράκ, η συμβολή στην διαμόρφωση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος είναι επιτυχίες αδιαμφισβήτητες, την πραγμάτωση των οποίων συνεχώς αμφισβητούσε η ΝΔ.

Στο εσωτερικό της ΝΔ και στις παρυφές της υπήρξαν φωνές λογικής που αντιτάχθηκαν στον λαϊκισμό και από φιλελεύθερη οπτική στήριξαν τις κρίσιμες επιλογές μας. Πιο καθαρά και με τελική κατάληξη την αποστασιοποίησή τους από τη ΝΔ οι Β. Κοντογιαννόπουλος, Στ. Μάνος και Αν. Ανδριανόπουλος, σε ένα άλλο επίπεδο ο Κ. Μητσοτάκης.

Η επίσημη γραμμή της ηγεσίας της ΝΔ αιωρείτο ανάμεσα στην αμήχανη γκρίνια και την ανοιχτή καταγγελία της εφαρμοσμένης πολιτικής των κυβερνήσεων Σημίτη.

### **Για την οικονομική πολιτική**

Η απουσία σχεδίου και συγκεκριμένων προτάσεων ήταν ιδιαίτερα εμφανής στην οικονομική πολιτική της ΝΔ. Με επιμέλεια η ΝΔ υιοθετούσε όλα τα παράπονα και όλα τα αιτήματα όλων των κοινωνικών ομάδων χωρίς να δεσμεύεται για συγκεκριμένες λύσεις. Για το φορολογικό δεν παρουσίασε επί 8 έτη μια συγκεκριμένη πρόταση. Απουσιάζοντας από την διακομματική επιτροπή ελέγχου της Βουλής για τις κρατικές προμήθειες «έκλεινε το μάτι» σε όλα τα ισχυρά επιχειρηματικά συμφέροντα κρύβοντας επιμελώς τις προθέσεις της.. Η πρότασή της για εξοικονόμηση 10 δις ευρώ από την μείωση της σπατάλης και της διαφθοράς στο Δημόσιο αποτελούσε παγκόσμια πρωτοτυπία και ξεχάστηκε την πρώτη κιόλας ημέρα που ανέλαβε την διακυβέρνηση της χώρας. Με τις συνεχείς της αναφορές σε «πλασματική οικονομία», «κρυφά χρέη και διπλά βιβλία» προετοίμαζε το έδαφος για την απογραφή. Παρακολουθώντας τις ομιλίες του αρχηγού της ΝΔ στην Βουλή κατά

την συζήτηση των προϋπολογισμών, έχουμε μια εικόνα αυτής της μετωπικής και λαϊκίστικης αντιπολίτευσης που κλιμακώνεται κατά περίπτωση.

### **1997: (Πρόεδρος της Ν.Δ. ο Μ. Έμπερτ)**

Θεωρεί την πολιτική της δημοσιονομικής πειθαρχίας πρόξενο λαϊκής δυσαρέσκειας και προσπαθεί να κερδοσκοπήσει πολιτικά. Η κυβέρνηση εγκαλείται για αύξηση της φορολογίας και επιβολή νέων φόρων με στόχο την αύξηση των εσόδων ενώ η λύση θα ήταν η εφαρμογή ενός ταχύτερου προγράμματος αποκρατικοποιήσεων σε συνδυασμό με την συρρίκνωση του σπάταλου κράτους. Επίσης, κατηγορείται η κυβέρνηση για την συναλλαγματική πολιτική της σκληρής δραχμής που έχει οδηγήσει την τελευταία τετραετία (1994-1997) το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών σε αύξηση 2.900%.

Ειδικά το 1997, εξαιτίας των μεγάλων αγροτικών κινητοποιήσεων, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στα αγροτικά προβλήματα και ασκείται κριτική για την αλαζονεία της κυβέρνησης και του Πρωθυπουργού, ο οποίος αρνείται να συναντηθεί με τους αγρότες και να ακούσει τα αιτήματά τους. Τοποθετείται εμμέσως υπέρ των εθνικών επιδοτήσεων κοστολογώντας το σύνολο των αιτημάτων τους σε 150-160 δις δρχ., ενώ η πραγματικότητα είναι ότι αγγίζουν το 1 τρις.

### **1998 και 1999 (Προεδρία Κ. Καραμανλή)**

Η κριτική της αντιπολίτευσης στηρίζεται στο δίπτυχο (α) σχέσεις κράτους-πολίτη και (β) τρόπος προσέγγισης των κριτηρίων του Μάαστριχτ.

Σε ότι αφορά τις σχέσεις κράτους-πολίτη, τα προβλήματα εντοπίζονται τόσο σε επίπεδο πολιτικών της Κεντρικής Κυβέρνησης (αλλαγές νομοθεσίας, εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις) που μπερδεύουν τον πολίτη, όσο και σε επίπεδο συμπεριφοράς της Δημόσιας Διοίκησης. Εν ψειγμάτι μπαίνει και μία Τρίτη διάσταση, αυτή του χρηματισμού.

Σε σχέση με τα κριτήρια του Μάαστριχτ: η κυβέρνηση του Κ. Σημίτη είναι μια κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, του ίδιου του ΠΑΣΟΚ που ήταν υποχρεωμένο να αναθεωρήσει το Πρόγραμμα Σύγκλισης της Ελληνικής Οικονομίας όπου αναφερόταν ότι η ελληνική οικονομία θα πληροί τα κριτήρια του Μάαστριχτ το 1999. Εγκαλείται η κυβέρνηση επειδή έδωσε βάρος στην ονομαστική σύγκλιση και ναι μεν επέτυχε την αποκλιμάκωση του πληθωρισμού (το πιο χειροπιαστό και κατανοητό από τα κριτήρια του Μάαστριχτ από τον πολίτη, επομένως δεν υπάρχουν περιθώρια αμφισβήτησης)

όμως τα δημοσιονομικά γενικώς δεν πηγαίνουν καλά. Η οικονομία είναι αδύναμη, τα έσοδα καλύπτονται από μία φοροεισπρακτική πολιτική και όχι από την συρρίκνωση του τεράστιου κράτους που έχει δημιουργηθεί επειδή η κυβέρνηση παραμένει όμηρος του κομματικού στρατού που έχει η ίδια εκθρέψει.

Χαρακτηριστική φράση: εξακολουθητική πορεία απόκλισης της οικονομίας.

Το τελικό συμπέρασμα είναι ότι δεν θα μπούμε στην ΟΝΕ.

Τον επόμενο χρόνο η θέση της αντιπολίτευσης είναι περίπου η ίδια. Απλώς η κριτική της πηγαίνει παραπέρα. Ο προϋπολογισμός είναι Προϋπολογισμός εικονικής πραγματικότητας. Ο στόχος της οικονομικής σύγκλισης της οικονομίας, είναι η επιλογή ενός Πρωθυπουργού απόμακρου, ο οποίος μιλά μόνο με οικονομικούς δείκτες. Η πραγματική σύγκλιση, είναι ο στόχος της Ν.Δ. σε αντιδιαστολή με την ονομαστική σύγκλιση που ναι μεν γενικά δείχνει να πηγαίνει καλά όμως έχει δημιουργήσει την κοινωνία του αποκλεισμού του 1/3 και έχει διαταράξει την κοινωνική συνοχή. Σε σχέση με τον στόχο της ένταξης της χώρας στην ΟΝΕ, αυτός παρουσιάζεται ως επιτυχία μετεξεταστέου μαθητή.

## 2000

Με δεδομένο πλέον ότι η Ελλάδα καλύπτει τα κριτήρια του Μάαστριχτ και ότι επίσης βρισκόμαστε σε προεκλογική περίοδο, η αντιπολιτευτική στρατηγική ενδυναμώνει τα στοιχεία στα οποία στηριζόταν τα δύο προηγούμενα χρόνια και συγκεντρώνει την επίθεσή της στον ισχυρισμό ότι οι οικονομικοί δείκτες πιάστηκαν με τερτίπια και λογιστικές αλχημείες. Παραδέχεται την αύξηση των Δημοσίων εσόδων, όμως αυτή προέρχεται από την αύξηση των φόρων (θα μείνετε στην πολιτική ιστορία ως κυβέρνηση των φόρων) και σε συγκυριακούς λόγους. Υπόσχεται ότι η Ν.Δ. θα δημιουργήσει ένα σταθερό και απλό φορολογικό πλαίσιο, χωρίς βέβαια να συγκεκριμενοποιεί την πρότασή της.

Χαρακτηριστικές εκφράσεις: άτολμη, αποδυναμωμένη κυβέρνηση, αποκομμένη από τα προβλήματα του κόσμου που δίνει μάχες οπισθοφυλακών. Πρωθυπουργός της αποσύνθεσης-παρατηρητής των προβλημάτων. Κυβέρνηση χωρίς όραμα για την μετά ΟΝΕ εποχή.

## 2001-2002

Στην μετά ΟΝΕ περίοδο η ΝΔ κατηγορεί την κυβέρνηση για έλλειψη πολιτικής στρατηγικής και οράματος για τη νέα εποχή. Ταυτοχρόνως χτίζει μια νέα

αντιπολιτευτική τακτική που έχει σημεία αιχμής την διαπλοκή και την διαφθορά που αναπαράγονται από την κυβερνητική πολιτική.

Αναδεικνύει το θέμα του χρηματιστηρίου (προεκλογική παγίδα για τους μικροεπενδυτές) και τα εξοπλιστικά προγράμματα του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας (αγοράστηκε υλικό που δεν είναι απαραίτητο με απευθείας αναθέσεις και αδιαφανείς διαδικασίες).

## **2003-2004**

Κλιμακώνει την επίθεσή της με την καθολική αμφισβήτηση των επισήμων στοιχείων που δίνει η ελληνική κυβέρνηση και η Στατιστική Υπηρεσία. Δίνει την εικόνα μιας χώρας αναξιόπιστης που έχει εικονικά πλεονάσματα του προϋπολογισμού κατά 7-8 μονάδες, υπάρχει απόκρυψη δαπανών ύψους 1.724 δις δρχ., μεγαλύτερη ανεργία και πληθωρισμό από τους εμφανιζόμενους.

Οξύνει επίσης τις καταγγελίες για διαπλοκή και διαφθορά (στηρίζατε για να σας στηρίξει ένα νοσηρό κατεστημένο, ο εισαγγελέας του Αρείου Πάγου επισημαίνει ότι «οι λέξεις συναλλαγή και διαφθορά ωχριούν μπροστά στην πραγματικότητα»). Η καταστροφική αυτή εικόνα αξιοποιείται διπλά: για εκλογικούς λόγους αλλά και ως προπομπός της απογραφής και των εξεταστικών επιτροπών.

## **Οι τακτικές της Ν.Δ.**

Το γεγονός ότι η ΝΔ δεν είχε στρατηγική για τον τόπο και δεν άσκησε δομική αντιπολίτευση δεν σημαίνει ότι απείχε της αντιπαράθεσης ή ότι δεν αξιοποίησε δικές μας αδυναμίες η την προθυμία της παραδοσιακής αριστεράς να συμπαραταχθεί με αυτήν έναντι του κοινού εχθρού.

Διακρίνουμε δύο περιόδους στην αντιπαράθεση και αντίστοιχη διαφοροποίηση της αντιπολιτευτικής της τακτικής. Η πρώτη περίοδος τελειώνει με την συνειδητοποίηση από μέρους της ΝΔ της πραγματικότητας, δηλαδή του γεγονότος ότι η Ελλάδα μπαίνει με το σπαθί της στην ΟΝΕ και ενισχύει κατακόρυφα το κύρος και την αξιοπιστία της. Αντιλαμβάνεται η ΝΔ ότι είναι αναποτελεσματική η από μέρους της αμφισβήτηση των δυνατοτήτων της κυβέρνησης να χαράξει και να ακολουθήσει με συνέπεια νέους δρόμους στα λεγόμενα μεγάλα ζητήματα (σταθεροποίηση οικονομίας, υποδομές, εξωτερική πολιτική). Αντιλαμβάνεται επίσης ότι πέφτει στο κενό η προσπάθεια της να εμφανίσει τον Κ. Σημίτη ως αδύναμο πρωθυπουργό ,την κυβέρνηση του ως ευθύγραμμη και αδιατάρακτη συνέχεια των

προηγούμενων κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ και τον εκσυγχρονισμό ως οφθαλμαπάτη. Αναπροσαρμόζει την τακτική της και προσπαθεί να υποβαθμίσει στην συνείδηση του πολίτη την σημασία της επίτευξης μεγάλων στόχων ενεργοποιώντας την θεωρία του αυτόματου πιλότου σύμφωνα με την οποία οιαδήποτε κυβέρνηση θα επιτύγχανε διότι αυτό επιτάσσει ο ευρωπαϊκός μονόδρομος. Εμμέσως πλην σαφώς αναγνωρίζει τα επιτεύγματα της κυβέρνησης ( η κυβέρνηση Σημίτη ότι ήταν να δώσει το έδωσε) και επικεντρώνεται στην λεγόμενη καθημερινότητα με ένα συνδυασμό αξιοποίησης δικών μας ανεπαρκειών και δικών της δημαγωγικών υποσχέσεων προς πάσαν κατεύθυνση. Αξιοποιεί την κόπωση των πολιτών από την μακρόχρονη άσκηση της εξουσίας και αναφέρεται αόριστα σε νέα διακυβέρνηση , το τελευταίο δε διάστημα αναδεικνύει ως μόνο θέμα αυτό της διαπλοκής. Βάλλει προσωπικά κατά του Κ. Σημίτη (αρχιερέας της διαπλοκής) σε μια προσπάθεια να αποδυναμώσει το ανθεκτικό σε όλες τις δημοσκοπήσεις χαρτί του ΠΑΣΟΚ.

Η πολιτική της κατσαρίδας στα νοσοκομεία αποσπά την προσοχή του κόσμου από το κύριο που είναι η λειτουργία νέων περιφερειακών νοσοκομείων και η συνολική άνοδος των παρεχομένων υπηρεσιών υγείας όπως αυτό αποτυπώνεται στον εντυπωσιακά μειωμένο αριθμό ασθενών που μεταβαίνουν στο εξωτερικό ή συγκεντρώνονται στο λεκανοπέδιο. Με ανάλογο τρόπο χειρίζεται επικοινωνιακά με την βοήθεια των εξαιρετικά επιθετικών φίλων προς αυτήν ΜΜΕ όλα τα ζητήματα που άπτονται της λεγόμενης καθημερινότητας του πολίτη. Προβάλλει με κάθε τρόπο την «επανάδρυση του κράτους» ως εμπειριστατωμένη απάντηση στα προβλήματα εκτεταμένης κακοδιαχείρισης και γραφειοκρατίας στον δημόσιο τομέα. Στην πράξη επρόκειτο για άθυρμα αόριστων παραινέσεων και ανεφάρμοστων προτάσεων (π.χ. κατάργηση ΣΔΟΕ). Σε τελευταία ανάλυση καταφεύγει στην παραδοσιακή συνταγή της δεξιάς που συνίσταται στην άκρατη ηθικολογία, προσωρινό και- όπως αποδεικνύεται τώρα που έχει την ευθύνη διακυβέρνησης της χώρας- ανεπαρκές υποκατάστατο ενός συνεκτικού σχεδίου διακυβέρνησης της χώρας.

Στην τακτική της αυτή η ΝΔ ανεζήτησε και βρήκε πρόθυμους συνηγόρους στον χώρο της παραδοσιακής αριστεράς και ευρύτερα σε όσους θεωρούσαν συνολικά το εκσυγχρονιστικό εγχείρημα ή κρίσιμες πλευρές του ως υποχώρηση στον νεοφιλελευθερισμό. Για να διευκολυνθεί σε αυτήν την προσέγγιση και να πλαγιοκοπήσει το ΠΑΣΟΚ εγκατέλειψε κάθε κριτική αναφορά προς την πολιτική του ΚΚΕ και του ΣΥΝ ενώ «ανακάλυψε» θετικές όψεις του Α. Παπανδρέου και της πολιτικής του την δεκαετία του 80. Προσπάθησε να αθροίζει δυσარέσκειες από

διαφορετικές αφετηρίες και με διαφορετικές επιμέρους στοχεύσεις αλλά με κοινό παρονομαστή την αντίθεση στο εκσυγχρονιστικό εγχείρημα και προσωπικά στον Κ. Σημίτη. Σε ένα ευρύτατο πεδίο - υπόθεση Οτσαλάν, κρίση στην Γιουγκοσλαβία, Κυπριακό, αγροτικές κινητοποιήσεις, αναγραφή θρησκευμάτων στις ταυτότητες- η ΝΔ είτε επισήμως είτε ανεπίσημως διαμορφώνει ευρύτερες συσπειρώσεις κατά της πολιτικής μας με την συμμετοχή κατά περίπτωση της παραδοσιακής αριστεράς ή αντιεκσυγχρονιστικών δυνάμεων του ΠΑΣΟΚ. Είναι χαρακτηριστικός ο τρόπος που η ΝΔ χειρίστηκε το θέμα των ταυτοτήτων. Ο κ Καραμανλής υπέγραψε στο «δημοψήφισμα», μακριά από τις κάμερες, έτσι ώστε και η επίσημη θέση της ΝΔ να έχει καταγραφεί και ο ίδιος να μην ταυτίζεται με ένα κλίμα εξαλλοσύνης που θα τον αποξένωνε από τους πιο προβληματισμένους και θεσμικά ευαίσθητους οπαδούς του. Ταυτοχρόνως στελέχη και σύσσωμες οργανώσεις της ΝΔ πρωτοστατούσαν στην υποδαύλιση αυτού του κλίματος ενώ αξιοποιούσαν την στάση ενός μεγάλου μέρους του στελεχειακού δυναμικού του ΠΑΣΟΚ που εμφανώς δυσφορούσε για την εξέλιξη και μιλούσε για «άκαιρη σύγκρουση. Το ΚΚΕ και ο ΣΥΝ που από θέση αρχής δεν μπορούσαν στο συγκεκριμένο ζήτημα να συμπλεύσουν με τις απόψεις της ΝΔ υποβάθμισαν την σημασία του και απείχαν από τα μέτωπα της αντιπαράθεσης έτσι ώστε να αποφευχθεί συγχρωτισμός με το ΠΑΣΟΚ. Αυτή η άτυπη συνεργασία ΝΔ και παραδοσιακής αριστεράς γενικεύτηκε στις εκλογές για την τοπική αυτοδιοίκηση, σε μία μάλιστα περίπτωση με έντονο συμβολισμό, στον νομό Καρδίτσας, πήρε και επίσημη μορφή μεταξύ ΝΔ και ΚΚΕ δίνοντας ένα ισχυρό πανελλαδικό σήμα για αμοιβαία συνδρομή στον δεύτερο γύρο. Γενικά προσπάθησε και με την συνδρομή των ηγεσιών του ΚΚΕ και του ΣΥΝ σε ένα βαθμό το πέτυχε να κλείσει τους διαύλους επικοινωνίας ανάμεσα στην συρρικνωμένη εκλογική βάση των κομμάτων της παραδοσιακής Αριστεράς και στο ΠΑΣΟΚ.